

*Євген Сич,
Неля Гавриленко,
Юрій Бутько*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН ПОШТОВОГО ЗВ'ЯЗКУ В РЕГІОНІ

На шляху до ринкових відносин національна економіка України дуже потерпає від економічної кризи, яка супроводжується значним зниженням валового національного продукту, зубожінням широких верств населення, криміналізацією економічних відносин, зневірою в успіху ринкових перетворень та іншими негативними явищами. В умовах загальної кризи економіки останні роки спостерігається макроекономічна стабілізація, йде формування структур ринкової системи господарювання, поступово створюється ринкова інфраструктура, розвиваються різні форми підприємницької діяльності, поживаються діяльність підприємств та організацій, посилюється їх самостійність.

За ринкових умов господарювання та управління інформація є одним з найважливіших факторів виробництва. Відоме гасло “Хто володіє інформацією, той володіє світом” набуває актуальності у вітчизняній економіці.

Інформація та пов'язані з нею форми технологій відкривають широкі перспективи для будь-якого бізнесу. Нові інформаційні технології впливають на успіх підприємництва на трьох основних рівнях:

- галузевий - інформаційна технологія змінює та виробляє товари, послуги, ринки та економіку в цілому;
- стратегічний - інформаційна технологія відображається на стратегії фірми: диференціації послуг, продукції, лідерстві по витратах, концентрації у ринковій ніші;
- фірмовий - інформаційна технологія стосується важливих конкурентних сил: споживачів, постачальників, конкурентів.

І якщо до недавнього часу інформаційним технологіям відводилась, в основному, допоміжна роль, то зараз - це нова фаза їх розвитку.

Найважливішою характеристикою інформації, показником її якості є своєчасність, яку повинна забезпечити підгалузь зв'язку. Отже, зв'язок повинен стати одним з найважливіших елементів інфраструктури виробництва у забезпеченні виходу з кризового стану та посиленні розвитку народного господарства. Тому не викликає здивування те, що саме зв'язок є одним з пріоритетних напрямків у сфері державної економічної політики.

Однією з підгалузей зв'язку є поштовий, який повною мірою відчув вплив кризових явищ: значно скоротився обсяг надаваних послуг, зменшилась кількість працюючих та відділень зв'язку.

Останнім часом у світі макроекономічної стабілізації спостерігається значне покращання ситуації у сфері поштового зв'язку. 1998 р. був першим роком реалізації Програми реструктуризації підгалузі поштового зв'язку. Вже здійснено ряд кардинальних заходів структурного, технологічного та фінансового характеру. Перш за все, на базі об'єднання "Укрпошта" створено Українське державне підприємство поштового зв'язку "Укрпошта" (УДППЗ "Укрпошта"), до складу регіональних дирекцій якого входять 469 вузлів зв'язку, 27 поштамтів, 3689 міських та 11538 сільських відділень зв'язку, 125 пересувних відділень та 306 пунктів зв'язку.

З метою підвищення ефективності надання послуг та зменшення витрат Програмою реструктуризації передбачено здійснити цілий комплекс заходів для оптимізації мережі відділень зв'язку. Протягом 1998 р. в Україні було закрито 511 відділень зв'язку, на заміну їх відкрито 22 пересувних, 120 пунктів та 17 стаціонарних відділень, які мають на меті забезпечення населення та інших споживачів послугами поштового зв'язку.

Аналіз звітних даних про роботу підгалузі поштового зв'язку в 1998 р. показує, що заплановані результати діяльності в цілому виконано, хоча показники роботи окремих підприємств (регіональних дирекцій) суттєво відрізняються. В цілому обсяги наданих споживачам послуг поштового зв'язку перевищують обсяги минулого року на 4,8%. Порівняно з минулим роком на 16% збільшилась продуктивність праці. Рентабельність від всієї діяльності підгалузі склала 14,4%. Збереглася тенденція до зменшення обсягів надання деяких видів послуг поштового зв'язку. Наприклад, обсяги пересилки вихідної кореспонденції зменшились на 9,1%, переказів - на 3,6%, надання послуг по виплаті пенсій - на 20,6%. Разом з цим за цей час обсяги пересилки посилок збільшились на 8,3%, а розповсюдження періодичних видань - на 9%.

Ці зміни відповідним чином вплинули на структуру доходів УДППЗ "Укрпошта". Наприклад, питома вага доходів, отриманих підприємством від доставки пенсій та грошової допомоги громадянам, хоча і продовжує зберігати провідну позицію у структурі доходів, але в кількісному вигляді різко зменшилась порівняно з минулим роком і складає 38% проти 52%.

Така ситуація зумовлена рядом факторів. Це і неповне фінансування виплати пенсій та допомог (від Пенсійного фонду отримано лише 77% коштів від загальної суми потреби), і зменшення з 1 грудня 1998 р. тарифу на виплату і доставку пенсій, а також структурні зрушення в доходах підприємств поштового зв'язку. Важливе місце у зміні структури доходів також займає надання інших видів послуг, питома вага яких збільшилась на 16%.

На сьогодні УДППЗ "Укрпошта" надає близько 50 видів нових послуг. Значна увага приділяється активізації розповсюдження та доставки рекламних матеріалів, рекламної продукції різного характеру, що дало змогу збільшити обсяг доходів від цієї послуги в 2 рази порівняно з минулим роком.

Важливим елементом роботи цієї структури є проведення передплатних кампаній на періодичні видання, а також їх розповсюдження. В минулому році проводились дві такі кампанії. Обидві пройшли організовано. Наприклад, за результатами передплати на 1999 р. обсяги передплачених тиражів з доставкою

по Україні з 1 січня 1999 року досягли 112,9% до рівня тиражів минулого року. При цьому загальний передплатний тираж видань із загальнодержавної сфери розповсюдження збільшився на 700 тис. примірників; на 7,4% збільшились тиражі місцевої преси.

Чернігівська дирекція УДППЗ “Укрпошта” у своєму складі має 22 районні вузли зв’язку, 103 міські та 530 сільських вузлів зв’язку (таблиця 1).

Таким чином, всього налічується 655 вузлів зв’язку, а населених пунктів - 1562. Це свідчить про те, що на один вузол зв’язку припадає в середньому 2,38 населеного пункту, тобто люди (а це в основному сільські мешканці) не мають нормальної змоги користуватися послугами поштового зв’язку.

Усього в Чернігівській області налічується 1562 населених пункти, в т.ч. 15 міст та 1515 сільських населених пунктів. Забезпеченість потреб населення в поштових послугах суттєво відрізняється в міських та сільських населених пунктах. Так, для міських населених пунктів та для селищ міського типу цей показник складає 2,24 відділення поштового зв’язку на один населений пункт, а для сільських населених пунктів - 0,349, тобто одне поштове відділення обслуговує майже три сільських населених пункти. Значення цього показника суттєво відрізняється по районах області. Найнижчим він є у Ріпкинському (0,25), Новгород-Сіверському (0,30), Козелецькому, Коропському, Корюківському (0,31) та Щорському (0,36) районах. Найвищий цей показник у Чернігівському - 0,64, Ніжинському - 0,57, Прилуцькому - 0,47 та Сосницькому - 0,49. Пов’язане це передусім з тим, що через незначні обсяги надання поштових послуг в сільській місцевості утримувати в кожному населеному пункті своє відділення зв’язку економічно недоцільно.

Таблиця 1. Структурний склад Чернігівської дирекції УДППЗ “Укрпошта”

Найменування	Кількість населених пунктів	Кількість вузлів зв’язку		
		районних	міських	сільських
1. Бахмач РВЗ	83	1	5	25
2. Бобровиця РВЗ	55	1	5	20
3. Борзна РВЗ	63	1	1	34
4. Варва РВЗ	30	1	-	11
5. Городня РВЗ	79	1	1	29
6. Ічня РВЗ	78	1	3	30
7. Козелець РВЗ	112	1	2	32
8. Короп РВЗ	67	1	1	26
9. Корюківка РВЗ	80	1	3	21
10. Куликівка РВЗ	27	1	-	15
11. Мена РВЗ	56	1	2	22
12. Ніжин РВЗ	76	1	11	31
13. Н.-Сіверський РВЗ	98	1	2	26

14. Носівка РВЗ	48	1	2	19
15. Прилуки РВЗ	100	1	14	32
16. Ріпки РВЗ	119	1	5	24
17. Семенівка РВЗ	82	1	2	24
18. Сосниця РВЗ	43	1	1	19
19. Срібне РВЗ	31	1	1	11
20. Талалаївка РВЗ	45	1	-	19
21. Щорс РВЗ	59	1	1	19
22. Чернігів Поштамт	-	-	37	-
23. Чернігів РВЗ	130	1	4	41
Разом:	1562	22	103	530

Динаміка показників економічної діяльності Чернігівської дирекції УДППЗ “Укрпошта” подана в таблиці 2.

Таблиця 2. Динаміка економічних показників діяльності Чернігівської дирекції УДППЗ “Укрпошта”, тис. грн.

Показники	1997	1998	%
1. Доходи - всього,	16534,8	15283,5	92%
в т. ч. від населення	2600	2504,1	96%
2. ПДВ	525	1032,2	197%
3. Доходи без ПДВ	16009,8	14251,3	89%
4. Експлуатаційні витрати - всього	13816,6	13295,4	96%
5. Прибуток від основної діяльності	2193,2	955,9	44%
6. Інший прибуток	465,6	115	25%
7. Балансовий прибуток	2658,8	1070,9	40%
8. Середньомісячна зарплата	131,3	132,3	101%
9. Середньоспискова чисельність	4175	4044	97%
10. Рентабельність від основної діяльності	15,874%	7,190%	%
11. Рентабельність від усієї діяльності	19,244%	8,055%	-

Спостерігається суттєве зниження тарифних доходів Чернігівської дирекції УДППЗ “Укрпошта”. Так, обсяг тарифних доходів, отриманих підприємством протягом 1998 р., склав тільки 92% від аналогічного показника за 1997 р. За цей же час експлуатаційні витрати зменшились тільки на 4%, що свідчить про збільшення затратності діяльності. Більше ніж у 2 рази зменшилась рентабельність діяльності підприємства. За 1998 р. вона склала 8,1% проти 19% у 1997 р.

Скорочується чисельність працюючих: протягом 1998 р. середньоспискова кількість працюючих зменшилась на 3%. Все це свідчить про негативні тенденції, які складаються в підгалузі поштового зв'язку Чернігівської області.

Ефективність діяльності по районах також суттєво відрізняється. Підсумки роботи філій Чернігівської дирекції УДППЗ “Укрпошта” наведено в таблиці 3.

**Таблиця 3. Підсумки роботи філій Чернігівської дирекції
УДППЗ “Укрпошта”**

Назва філіалу	1998						січень- лютий 1999
	Тарифні доходи без ПДВ	Витрати	При- буток від ос- новної діяль- ності	При- буток від іншої реа- лізації	При- буток балан- совий	Рента- бель- ність	Рента- бель- ність
1. Бахмач РВЗ	592,2	592,4	-0,2	3	2,8	0,47	-25,4
2. Бобровиця РВЗ	439,7	428,6	11,1	2	13,1	3,06	-24,70
3. Борзна РВЗ	554,6	560,2	-5,6	10,9	5,3	0,95	-14,40
4. Варва РВЗ	301,6	301,3	0,3	3,5	3,8	1,26	-
5. Городня РВЗ	419,7	402,6	17,1	1	18,1	4,50	0,60
6. Ічня РВЗ	583,5	571,4	12,1	2,9	15	2,63	16,80
7. Козелець РВЗ	849,5	752,9	96,6	4	100,6	13,36	-10,50
8. Короп РВЗ	445,6	445,4	0,2	0,1	0,3	0,07	3,50
9. Корюківка РВЗ	467,3	435,3	32	7,5	39,5	9,07	3,50
10. Куликівка РВЗ	288,7	276,5	12,2	2,4	14,6	5,28	-49,50
11. Мена РВЗ	560,8	530,8	30	3,2	33,2	6,25	9,10
12. Ніжин РВЗ	985,7	977,9	7,8	2,6	10,4	1,06	-9,40
13. Н.-Сіверський РВЗ	454,9	439,4	15,5	3,6	19,1	4,35	26,70
14. Носівка РВЗ	385,3	360,2	25,1	1,2	26,3	7,30	0,00
15. Прилуки РВЗ	1136,2	1078,7	57,5	4,9	62,4	5,78	4,90
16. Ріпки РВЗ	529,4	530,7	-1,3	1,8	0,5	0,09	2,30
17. Семенівка РВЗ	350,7	351,8	-1,1	1,1	0	0,00	10,50
18. Сосниця РВЗ	368	369	-1	1	0	0,00	57,80
19. Срібне РВЗ	178,1	204,7	-26,6	0,2	-26,4	-12,90	-
20. Талалаївка РВЗ	198,5	244,5	-46	0,2	-45,8	-18,73	-
21. Щорс РВЗ	350,1	326,7	23,4	2,5	25,9	7,93	5,40
22. Чернігів Поштамт	3739,8	3182,6	557,2	22,6	579,8	18,22	1,50
Разом:	14179,9	13363,6	816,3	82,2	898,5	2,71	0,46

Найбільш ефективно в минулому році працювали: Козелецький (рентабельність 13,36%), Щорський (7,93%), Носівський (7,30%) та Менський (6,25%) районні вузли зв'язку, збитковою була діяльність таких вузлів поштового зв'язку, як Срібнянського (-12,90%) та Талалаївського (-18,75%).

За перші місяці 1999 р. різко погіршились результати діяльності Чернігівської дирекції УДППЗ “Укрпошта”. Рентабельність від усієї діяльності підприємства за цей період склала -5% (проти 8,1% в 1998 р.). Найбільш збитковими з районних вузлів зв'язку в цьому році є Куликівський (-49,5%), Бахмацький (-25,4%), Бобровицький (-24,7%), Борзнянський (-14,4%) та Козелецький (-10,5%).

Прибутково працюють Сосницький (57,8%), Новгород-Сіверський (26,7%), Ічнянський (16,8%) та Семенівський (10,5%) вузли зв'язку.

Аналізуючи соціально-економічне становище підгалузі поштового зв'язку, слід також визначити структуру доходів Чернігівської дирекції УДППЗ “Укрпошта” (таблиця 4).

Таблиця 4. Структура доходів від надання поштових послуг

Назва філіалу	Питома вага, %					
	ЗПО і п/к	Перекази	Пенсії	Посилки	Періодичні видання	Інші
1. Бахмач РВЗ	11,4	3,9	65,7	1,9	13,6	3,6
2. Бобровиця РВЗ	7,5	5,2	65,2	0,8	11,3	10,0
3. Борзна РВЗ	8,6	5,2	62,8	2,2	11,9	9,3
4. Варва РВЗ	8,0	9,4	64,1	2,0	12,4	4,2
5. Городня РВЗ	9,9	6,4	58,4	2,1	13,5	9,7
6. Ічня РВЗ	10,0	5,1	55,9	2,1	18,7	8,1
7. Козелець РВЗ	8,7	5,2	69,2	1,2	10,4	5,4
8. Короп РВЗ	8,5	3,8	65,6	2,9	14,9	4,3
9. Корюківка РВЗ	10,0	4,6	61,2	2,3	14,3	7,6
10. Куликівка РВЗ	6,9	2,2	69,4	1,1	13,8	6,5
11. Мена РВЗ	9,8	6,1	58,3	1,6	12,6	11,6
12. Ніжин РВЗ	13,6	7,6	52,2	1,9	13,0	11,8
13. Н.-Сіверський РВЗ	9,7	4,8	67,6	3,3	8,9	5,6
14. Носівка РВЗ	9,2	3,6	66,8	1,3	11,9	7,2
15. Прилуки РВЗ	12,4	8,9	53,0	1,9	12,9	11,0
16. Ріпки РВЗ	7,9	2,9	71,3	1,6	7,6	8,7
17. Семенівка РВЗ	10,3	6,7	60,7	3,6	11,9	6,7
18. Сосниця РВЗ	10,2	6,4	61,0	2,6	14,5	5,3
19. Срібне РВЗ	10,3	4,0	60,0	3,2	17,7	4,9
20. Талалаївка РВЗ	10,6	5,0	59,4	4,8	15,5	4,7

21. Щорс РВЗ	10,7	5,4	65,1	2,2	10,5	6,2
22. Чернігів Поштамт	18,5	6,8	45,2	2,4	10,9	16,2
Разом:	12,2	5,9	57,0	2,1	12,1	10,6

Найбільшу питому вагу в доходах Чернігівської дирекції УДППЗ “Укрпошта” займають тарифні доходи, отримані від виплати пенсій (57,0%) та від передплати періодичних видань (12,1%), а також доходи від поштової кореспонденції(12,2%) та інші (рисунок 1).

Рисунок 1. Структура доходів Чернігівської дирекції Українського державного підприємства поштового зв'язку “Укрпошта”

Причому структура доходів підприємства по районах суттєво відрізняється. Наприклад, в Ріпкинському районі тарифні доходи від виплати пенсій сягають 71,3%, а в Ніжинському - тільки 52,2%.

Ця відмінність пояснюється насамперед різною чисельністю населення кожного з районів, його віковим складом, рівнем доходів тощо. Зміни в структурі доходів будуть спостерігатись і надалі.

Взагалі, увагу в сфері поштового зв'язку слід акцентувати на:

- підвищенні дисципліни праці;
- забезпеченні зниження собівартості надаваних послуг поштового зв'язку;
- підвищенні продуктивності праці;
- впровадженні нових видів послуг;
- розвитку рекламних послуг та послуг торгівлі.

Особливу увагу слід приділити розвитку нових платних послуг. Завжди існували основні послуги поштового зв'язку. Однак завжди були також і додаткові, які виконувались власноручно. Написати адресу на листі, забити посилочний ящик цвяхами або прийняти телеграму чи оформити передплату на періодичне видання - віднині все це буде коштувати споживачам додаткових витрат. Загалом по УДППЗ “Укрпошта” таких додаткових послуг передбачено 49 видів. Однією з причин цього нововведення є потреба оплатити

працю людей, які ще донедавна виконували цю роботу безкоштовно. Без реалізації цих заходів неможливо забезпечити ефективну діяльність поштового зв'язку в Чернігівському регіоні.

Отже, наслідки досліджень показують, що система поштового зв'язку в Чернігівському регіоні недосконала. Для того, щоб ця підгалузь не прийшла до стану дезорганізації (ентропії) слід правильно визначити політику розвитку на рівні регіону. Система поштового зв'язку повинна бути динамічною, мати можливість адаптуватись до кризових ринкових явищ, змін у навколишньому середовищі. Для цього окремі складові системи повинні діяти разом. Однак при цьому слід визначити не тільки способи функціонування системи поштового зв'язку по регіону загалом, але й розробити методи дії окремих складових (вузлів зв'язку, поштамтів, міських та сільських відділень зв'язку, пересувних відділень, пунктів зв'язку) з урахуванням особливостей економічного розвитку регіону.

Джерела та література:

1 Дьяконов А. О ходе научных разработок для предприятий почтовой связи и перспективах их внедрения // Деловой курьер. - 1997. - 19-25 мая. - С.3.

2 Програма структурних перетворень економіки області, формування ринкової інфраструктури та ринкових відносин. - Чернігів, 1996.

3 Програма соціально-економічного розвитку області на 1999 рік // Десн. правда. - 1999. - №5. - С.2.

4 Прудка Н. Об'єднання "Укрпошта" освоєє нові види поштових послуг // Фінансова Україна. - 1997. - №1. - С 17,28.

5 Романенко А. Зв'язку розвиватися // Уряд. кур'єр. - 1997. - № 24. - С.5.

6 Сич Є.М., Базілінська О.Я. Основні напрямки проведення регіональної політики // Вісн. Черніг. технол. ін-ту, 1998. - № 5. - С.35-37.

7 Экономика связи / Учебник для вузов связи. Изд. 2-е, дополненное и переработанное. - М., 1997.- С. 392.